

САМООЦЕНКА

на научните приноси

на доц. дин Димо Чешмеджиев

във връзка с конкурс за заемане на академичната длъжност „професор“,

(ДВ, бр. 104, от 14.02.2018 г.)

Самооценката се отнася до трудове, публикувани след втората ми хабилитация през 2010 г. – до 2018 г.

През представения период продължих моите изследвания в различни тематични направления от средновековната българска история и култура, с които се занимавам от дълги години. На първо място това са проучванията ми върху култовете на българските светци през Средните векове, в които се за първи път се използва интердисциплинарен подход – събират се и анализират всички агиографски, химнографски, иконографски, летописни, фолклорни и пр. данни, които има за даден култ. В основата на тези изследвания стои един голям проект, чието начало съм заложил още в т. нар. кандидатска дисертация (PhD), посветен на култа към св. Кирил и Методий в Средновековна България. Този проект представлява първи опит да се съберат всички български култове на едно място и да се проучат комплексно.

Изследванията по кирило-методиевия култ продължавам и до сега, като се насочвам към детайлизация на някои слабо изследвани или конкретни проблеми. Такива са например въпросите за дните на почитание на Кирил и Методий, нашумелите проблеми за първото възрожденско честване на двамата братя и за евентуалния им прабългарски произход. Във връзка с последната „патриотична“ хипотеза, продължавам да работя и върху въпросите за политическите измерения на кирило-методиевските мисии, които често се забравят и тяхната дейност се откъсва от исторически

контекст. Същият подход се опитвам да следвам и при изучаването на кирило-методиевската традиция на руска почва, където се установяват подобни процеси – на „национализация“ на двамата братя и тяхното дело, макар и в по-късен период, нещо което се прави за първи път.

Големия проект за изучаване на българските култове продължавам с изследванията на култовете на учениците на славянските първоучители, някои от които са част от групата на т.нар. св. Седмочисленици – св. Климент Охридски, св. Наум Охридски, Горазд, Лаврентий (поотделно и като група), в места с българско население (дн. Южна Албания), и в други славянски страни (например Южна Полша). На тези въпроси съм посветил няколко студии и статии. Във връзка със св. Климент разглеждам и някои раннохристиянски култове, като култът на Петнадесетте тивериуполски мъченици, за който се смята, че е пренесен в България и възроден от него, нещо, което не е правено досега в науката.

Освен това продължих изследванията си и върху други български средновековни култове – на св. Йоан Рилски и неговите последователи – западнобългарските анахорети – св. Йоаким Осоговски, св. Прохор Пшински, св. Гавриил Лесновски. Специално внимание обръщам на българските владетелски култове, доколкото те са носители на българската държавна идея по време на Първото българско царство, но и през византийския период и Второто царство – главно на св. цар Петър, но също спорните култове на княз Борис–Михаил и Енравота. В тези изследвания показвам ясно, че става въпрос за политически култове и излизам от преобладаващите в момента в науката тенденции за „небесни покровители“ и пр., нещо, което очевидно не е в рационалната сфера, в която би трябвало да се развиват научните изследвания. Всички тези трудове са събрани в защитения през 2016 г. докторат за придобиване на научната степен „доктор на науките“, който е под печат в голямо международно издателство!

Проектът продължава с българските култове от Второто царство – главно на светци, чиито мощи са пренесени в Търново. Тази част все още не е завършена изцяло. Публикувал съм една монография, няколко студии и статии върху „малките“ култове от този период – св. Михаил Воин, св. Филотея, патриарх Йоаким I, патриарх Евтимий. Изследвал съм и някои аспекти на най-популярния български средновековен култ – на св. Параскева/Петка Търновска (Епиватска). Към тях добавям и изследвания върху някои „частни“ въпроси, върху които се дискутира в науката, като напр. за ролята на митрополит Киприан в развитието на български култове на руска почва. Във връзка с изследванията на българските владетелски култове, съм разгледал един голям общохристиянски култ – на светия император Константин Велики, станал идеал за християнски владетел, който в последно време се радва на голям интерес в науката.

На историята на Света гора (Атон) и светогорските манастири съм посветил няколко изследвания, от които тук представям едно, обобщаващо – за българското присъствие на Атон и ролята на българите в изграждане на атонските манастири, доколкото това често се забравя от други, по-многобройни православни нации. Специално внимание обръщам на историята на българския манастир Зограф, на базата на новопубликувани документи, въпрос който обикновено се разглежда с помощта на различни манастирски предания.

Накрая искам да отбележа няколко изследвания направени и написани за православната енциклопедия излизаща под общата редакция на московския патриарх. За нея аз съм координатор и основен автор на материалите за България и Република Северна Македония. Досега съм написал и публикувал над 30 статии, и няколко под печат. Те са разнообразни по род и характер – има посветени на култовете на български светци (Константин-Кирил Философ, Климент Охридски, Йоан Екзарх,

Йоан Рилски, Йоаким Осоговски, Злата Мъгленска, Лазар Габровски и пр.), на видни български църковни деятели – патриарси, митрополити и пр. (Йоаким I, Йоаким III, Киприан), на различни български манастири, намиращи се сега в България или извън нейните предели (Зограф, Калища, Калофер, Кремиковци, Кичево и пр.), на български църковни организации и структури (Охридската архиепископия, Костурска митрополия), на български географски области (Македония), на български средновековни писатели (Евтимий Търновски), на видни български учени (Х. Кодов) и пр. За конкурса представям няколко от тях, от различен характер, за да бъде показан широкият им спектър – за спорния като локализация през Средновековието Килифаревския манастир, за известният старобългарски и балкански писател Димитър Кантакузин, за българския патриарх с трагична съдба Йоаким III и за прочутият старобългарски книжовник и клирик Йоан Екзарх, с податки за светителски култ.

В периода съм публикувал и с проучвания на отделни въпроси на политическата и социалната история на средновековна България, като например известният въпрос за съдбата на хан Тервел след 714 г., като убедително показвам, че проблемът се създава от извора (Теофан Изповедник), или за средновековната история на Родопите, една твърде слабо проучвана част от българските земи. За конкурса представям и една студия засягаща един от най-важните и спорни въпроси на социалната структура на средновековна България – въпросът за родовата структура на Първото и Второто български царства, и проблемът за династичността в управлението на държавата.